

УДК 331.2:338.43(477)

Костирко А.Г.*старший викладач кафедри обліку і аудиту
Миколаївського національного аграрного університету***Межений С.О.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЛАТИ ПРАЦІ
У ВІТЧИЗНЯНОМУ АГРАРНОМУ СЕКТОРІ****CURRENT SITUATION AND PROBLEM ASPECTS OF LABOUR PAYMENT
IN THE AGRARIAN SECTOR****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізовано сучасний стан оплати праці у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах. Визначено, що ефективна організація заробітної плати формує основу соціально-трудова відносин у суспільстві, оскільки поєднує у собі інтереси усіх учасників трудового процесу. Окреслено основні проблемні аспекти організації оплати праці в аграрному секторі. Визначено пріоритетні напрями удосконалення організації оплати праці, які сприятимуть зниженню рівня плинності кадрів, підвищенню привабливості аграрної праці та рівня життя й добробуту сільського населення.

Ключові слова: оплата праці, сільське господарство, заробітна плата, фонд оплати праці, заборгованість, продуктивність праці.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализировано современное состояние оплаты труда на отечественных сельскохозяйственных предприятиях. Определено, что эффективная организация заработной платы формирует основу социально-трудовых отношений в обществе, поскольку сочетает в себе интересы всех участников трудового процесса. Очерчены основные проблемные аспекты организации оплаты труда в аграрном секторе. Определены приоритетные направления совершенствования организации оплаты труда, которые будут способствовать снижению уровня текучести кадров, повышению привлекательности аграрного труда и уровня жизни и благосостояния сельского населения.

Ключевые слова: оплата труда, сельское хозяйство, заработная плата, фонд оплаты труда, задолженность, продуктивность труда.

ANNOTATION

The article analyzes the current state of payment in local farms. It was determined that the effective management of payroll forms the basis of industrial relations in society due to combining the interests of all participants in the labor process. The basic aspects of the problem of wages in the agrarian sector were discussed. The priority directions of improvement of the organization wages which would contribute to the reduction of staff turnover increase the attractiveness of agrarian labor, the standard of living and welfare of the rural population.

Keywords: wages, agriculture, wages, wage Fund, debt, productivity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в аграрній сфері актуальним питанням залишається створення ефективної системи оплати і стимулювання праці у галузі. Слід визнати, що сучасний рівень оплати праці у більшості сільськогосподарських підприємств є досить низьким [1, с. 20].

Питання організації оплати праці на сільськогосподарських підприємствах за сучасних

умов залишається актуальним тому, що праця є найважливішим елементом витрат виробництва, а ефективно її використання сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції, підвищенню прибутку та ефективності виробництва.

Саме значна частка заробітної плати у загальних доходах сприяє зростанню попиту, розширенню ринку, що в цілому посилює процеси максимізації прибутку. Тому регулювання заробітної плати залишається центральним питанням соціальної політики кожної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним із вирішенням проблемних аспектів оплати праці у сільському господарстві, присвячена низка робіт К. Бондаревської [1], М. Дубиніної [2], О. Шебаніної [3], Ж. Шило [4], О. Шляги [5], Л. Шульгінової [6] та ін. Проте все ж багато питань залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження. Існує необхідність постійного спостереження за станом та тенденціями організації оплати праці у сільському господарстві з метою виявлення та вирішення проблем галузі.

Мета статті полягає в оцінці сучасних тенденцій і визначенні перспектив організації оплати праці у аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про оплату праці» [9], заробітна плата є винагородою, обчисленою, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. При цьому розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства. На рівень оплати праці в сільському господарстві впливає валовий прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства.

Проте незалежно від формулювання сутності заробітної плати більшість науковців вважають, що вона повинна відбивати існуючі в державі соціальні, економічні та виробничі відносини. У свою чергу, такі відносини виявляються через функції заробітної плати. Осно-

вні функції заробітної плати наступні: відтворювальна, відповідно до якої оплата праці покликана бути достатньою для задоволення життєвих потреб людини; стимулююча – оплата праці повинна стимулювати залучення робітників до процесу праці і ефективно їх використання; розподільча – за допомогою заробітної плати визначається місце праці кожного окремого робітника [3, с. 5].

Наведені функції заробітної плати тісно взаємопов'язані між собою, і лише за їхньої сукупної наявності досягається ефективна організація заробітної плати [4]. Проте за сучасних ринкових умов заробітна плата не спроможна виконувати дані функції. Її рівень забезпечує не більше 21% відтворення робочої сили, що не відшкодовує навіть прямих витрат праці і стимулює зацікавленість в переорієнтації робочої сили на пріоритетні сфери діяльності.

На сьогодні заробітна плата виконує зовсім інші функції, головними з яких є:

- збереження зайнятості;
- забезпечення соціальних гарантій;
- стримування інфляції (через затримку виплати заробітної плати);
- перерозподіл зайнятих за галузями і сферами економіки;
- посилення мобільності робочої сили.

Заробітна плата є одним із головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни, колективу, людини. Найгострішою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці. Серед накопичених проблемних аспектів у сфері оплати праці особливе місце посідає низька

питома вага витрат на робочу силу у собівартості виробництва [5].

Для кращого розуміння існуючих проблем, пов'язаних із заробітною платою в сільському господарстві, доцільно розглянути динаміку середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності за 2010–2014 рр. (табл. 1).

Як свідчать проведені дослідження, середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника (без урахування найманих працівників та громадян-підприємців) у 2014 р. становила 3 480 грн., що на 6% перевищує показник 2013 р. і у 1,5 рази – рівень 2010 р.

Однак необхідно визнати, що, незважаючи на це, середній рівень оплати праці все ж є низьким. Особливою мірою це стосується аграрної сфери, де розмір середньомісячної заробітної плати у 2014 р. становив лише 2 476 грн., що в 1,4 рази менше середнього рівня по Україні і в 1,6 рази – у порівнянні з промисловістю.

Слід зазначити, що на сьогодні є велика наявність реальних тіньових економічних інститутів, тому глобальною проблемою в суспільстві є тіньова економіка, а відповідно, і заробітна плата, що стали звичними для більшості населення явищем – люди щодня зіштовхуються з тіньовою діяльністю, і вона не викликає практично ніякого осуду суспільства. І це, у свою чергу, породило певний суспільний парадокс: тіньова економіка та заробітна плата певною мірою перестали бути тіньовими, тобто схованими від суспільства і невідомими йому.

Одним із можливих напрямів антикризової політики у такій ситуації може стати перевірний закордонний досвід підвищення податко-

Таблиця 1

Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010–2014 рр., грн.

Вид діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
В середньому	2250	2648	3041	3282	3480
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	1467	1852	2094	2344	2556
з них сільське господарство	1422	1786	2024	2269	2476
Промисловість	2578	3119	3497	3774	3988
Будівництво	1777	2294	2543	2727	2860

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Таблиця 2

Стан виплати заробітної плати за видами економічної діяльності у 2014 р.

Вид діяльності	Сума невикраденої заробітної плати на 1 січня 2015 р.			
	всього		з неї на економічно активних підприємствах	
	млн. грн.	у % до 01.01.2014 р.	млн. грн.	у % до 01.01.2014 р.
Всього	2436,8	323,6	2033,5	492,2
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	21,4	139,2	9,3	153,1
з них сільське господарство	18,7	145,1	7,5	152,3
Промисловість	1363,4	424,2	1083,2	973,1
Будівництво	110,7	186,1	74,9	319,9

Джерело: розроблено автором на основі [8]

вого тиску на високооплачувані прошарки населення та застосування диференційованої шкали оподаткування для населення з низьким рівнем заробітних плат.

Негативні процеси державного регулювання заробітної плати як основного джерела формування доходів населення є результатом недостатньо дієвих стратегій і тактик їх реформування. До того ж реальні дані свідчать, що фактичне зниження ціни праці є наслідком недостатньо ефективної державної інноваційно-інвестиційної політики, відсутності системних заходів щодо реформування ринкової економіки та розбудови соціальної держави, до чого зобов'язує Конституція України [6, с. 355].

Суттєвим недоліком нинішньої організації оплати праці у сільському господарстві є й те, що нараховані робітникам її суми нерідко видаються із великим запізненням. Інформацію про стан виплат заробітної плати за видами економічної діяльності станом на 1 січня 2015 р. наведено у таблиці 2.

З даних таблиці 2 видно, що заборгованість по виплатам заробітної плати станом на 1 січня 2015 р. у порівнянні з даними на 1 січня 2014 р. зросла у 3,2 рази. Це є негативним явищем для економіки країни. Що ж стосується заборгованості у сільському господарстві, то збільшення відбулося лише у 1,5 рази, що є свідченням більш кращої ситуації.

Необхідно також зазначити, що відсутній дієвий правовий механізм, який би забезпечував зв'язок оплати праці з певними критеріями. Правило про залежність розміру заробітної плати від складності, умов виконуваних робіт, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства хоча і сформульоване у вигляді обов'язкової норми, все-таки не може розглядатися як правовий механізм прямої дії. Тому воно не може беззастережно надавати право працівнику вимагати коригування умов оплати його праці, які встановлюються на підприємстві.

Питання організації заробітної плати формують основу соціально-трудоких відносин у суспільстві, оскільки поєднують в собі інтереси усіх учасників трудового процесу. Будь-які зміни, що стосуються оплати праці, прямо чи опосередковано впливають на доходи всіх членів суспільства, а також на найважливіші макроекономічні показники [2].

Безпосередньо робота з організації заробітної плати на підприємстві полягає у виборі моделі формування заробітної плати (тарифної чи безтарифної), виборі форм і систем заробітної плати, розробці умов і правил преміювання. При цьому критерієм економічної ефективності організації заробітної плати повинно бути випереджаюче зростання доходу підприємства порівняно зі зростанням фонду заробітної плати. Якщо таке випередження не забезпечується, необхідно детально проаналізувати

причини цього і розробити додаткові заходи, спрямовані або на зростання доходу, або на економію витрат на оплату праці.

Важливою складовою прискорення розвитку аграрного сектора України є наукова та інноваційна діяльність, які мають свої специфічні риси. В Україні нараховується найбільше сільськогосподарських організацій серед інших галузей, які виконують наукові та науково-технічні роботи (151 одиниця), спостерігаються позитивні тенденції фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт. Проте вважається незадовільним процес комерціалізації розробок та зацікавленість сільгоспвиробників у них. Тож цьому питанню необхідно приділяти в подальшому більше уваги.

Вирішення поставлених питань сприятиме не лише покращанню основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств, зростанню продуктивності праці та рентабельності виробництва, але й зниженню рівня плінності кадрів, підвищенню привабливості аграрної праці та рівня життя і добробуту сільського населення.

Висновки. Провівши дослідження сучасного стану оплати праці та факторів впливу на нього, необхідно зазначити, що існує низка проблемних аспектів, які потребують негайного вирішення. Питання вдосконалення державного регулювання оплати праці в Україні можна вирішити насамперед шляхом перегляду механізму державного регулювання у частині посилення контролюючих функцій держави за процесом оплати праці та дотриманням відповідних встановлених вимог чинного законодавства у цій сфері.

Підвищення заробітної плати – потужний стимул для всебічного розвитку вітчизняної економіки, завдяки якому можна розраховувати на зростання внутрішнього попиту, піднесення національного виробництва, створення нових робочих місць, загальне поліпшення життя населення та формування у суспільства відчуття захищеності та впевненості у майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаревська К.В. Особливості оплати та стимулювання праці в аграрній сфері / К.В. Бондаревська // Вісник НТУ «ХП». Серія «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства». – 2012. – № 56(962). – С. 20–28.
2. Дубиніна М.В. Вплив інституціонального середовища на формування фонду оплати праці / М.В. Дубиніна, А.П. Латій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Admin/Downloads/znptdau_2013_2\(6\)_15.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/znptdau_2013_2(6)_15.pdf).
3. Шебаніна О.В. Стан і основні напрямки удосконалення оплати праці продовольчого підкомплексу АПК / О.В. Шебаніна // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 3–8.
4. Шило Ж.С. Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні / Ж.С. Шило, О.Ю. Поліщук [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf.
5. Шляга О.В. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення / О.В. Шляга, Л.О. Пархоменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_044.pdf.
 6. Шульгінова Л.А. Державне регулювання заробітної плати в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / Л.А. Шульгінова // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. № 3(38). – С. 348–356.
 7. Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010–2014 рр.: Статистична інформація станом на 03.03.2015 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 8. Заробітна плата та стан її виплати у 2014 р. : Доповідь Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm.
 9. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.